

HVAD VED VI EGENTLIG OM FÆDRES OMSORG?

Trods flere årtiers psykologisk fædreforskning og stigende interesse for området er mødreforskningen langt mere etableret og omfattende. Men behovet for viden er måske blevet mere aktuelt end nogensinde før, når Danmark og andre EU-lande senest i 2022 skal indføre en forbedret betalt forældreorlov, der øremærker to måneder til fædre. Ny dansk forskning viser, at fædre er lige så kompetente omsorgspersoner for deres små børn som mødre og muligvis kan bidrage med noget særligt.

Af Regner Hansen, *journalist*
Foto af Laura Silke

Kvindernes indmarch på arbejdsmarkedet, ungdomsoprøret i 1960'erne og den nye kvindebevægelse i 1970'erne medvirkede i forening til justeringer i den traditionelle faderrolle. Det var nu ikke længere selvfølgelig, at omsorg for små børn var moderens ansvar alene. En lille, men stigende andel af fædre engagerede sig i deres børn fra første leveår. Udviklingen blev understøttet strukturelt. I 1984 blev der herhjemme indført to ugers barselsorlov med dagpenge til fædre.

Skiftet gav i disse årtier også et skub til psykologisk forskning i den nye faderrolle, som ganske, ganske langsomt begyndte at tage form. Det var en forskning, der havde samme udgangspunkt som mødreforskning.

— Vi ved, at det er meget bestemmende for små børns sociale og følelsesmæssige udvikling i de første leveår, om omsorgspersonen er sensitiv og i stand til at møde

barnets behov. Det er på tværs af køn, siger Mette Skovgaard Væver, lektor på Institut for Psykologi på Københavns Universitet og leder af Center for Tidlig Indsats og Familieforskning.

Med dette afsæt er der blevet forsket i aspekter af henholdsvis fædres og mødres evne til samvær med små børn, herunder den mentale effekt af strukturelle forhold i samfundet. Ud fra tilknytningsteori er der også blevet set nærmere på, om faderen eller moderen udgør en tryk base, som det lille barn kan bruge til trygt at udforske omgivelserne fra, og om forælderen udgør en sikker havn, som barnet kan vende tilbage til, når det får behov for trøst og tryghed.

— Vi ved, at sensitivitet er den vigtigste faktor for, at omsorgspersonen kan fungere som en tilstrækkelig tryk base og sikker havn for barnet og dermed muliggør, at barnet udvikler en tryk tilknytning

til sine omsorgspersoner, siger Mette Skovgaard Væver, som i en årrække har forsket i barnets tidlige psykiske udvikling.

Ifølge den hidtidige forskning har fædre og mødre nogenlunde samme potentiale til at være indlevende i forhold barnet. Dette er der bred enighed om blandt eksperter, heriblandt også Svend Aage Madsen, chefpsykolog og klinisk specialist på Rigshospitalet i København. Hans mangeårige forskningsområde er mænds psykologi.

— Det store spørgsmål videre frem er, hvor meget dette potentiale kommer til udfoldelse hos fædre i samvær, ansvar, oplevelse og beskyttelse, siger Svend Aage Madsen.

— Hertil kommer så, hvad fædre laver sammen med deres små børn, siger han.

For trods flere årtiers fædreforskning og en fordobling af forskningen på området de seneste 10 år er mødreforskningen langt mere etableret og langt mere omfattende. Der er meget, vi stadig ikke ved om fædres omsorg for små børn, og behovet for viden øges drastisk lige om lidt: Senest i 2022 skal Danmark og andre EU-lande nemlig have indført en forbedret betalt forældreorlov, herunder to måneder, som er øremærket til fædre. Det er konsekvensen af en EU-beslutning.

I Danmark indebærer dette en markant udvidelse fra de to uger, der har været gældende siden 1984, altså i 36 år.

Observerede samspil med barn

Det er i den ramme, at Tine Steenhoff, psykolog og postdoc på Institut for Psykologi på Københavns Universitet, for nyligt fuldførte det første studie på instituttet om fædres omsorg for små børn.

Studiet var en ph.d.-afhandling, og en af vejlederne var Mette Skovgaard Væver.

Tine Steenhoff valgte at slå ned på tre centrale spørgsmål i aktuel forældre-forskning og her zoomer ind på fædrene:

Er der forskel på fædres og mødres måde at være sammen med deres lille barn? Er der forskel på fædres og mødres måde at påvirke deres lille barns udvikling med henblik på følelses- eller

adfærdsmæssige problemer? Er der forskel på fædres og mødres måde at reflektere over barnets følelser og handlinger?

Spørgsmålene blev undersøgt ved primært at observere forældre i deres samspil hver især med deres lille barn. Undersøgelsen omfattede 52 mødre og 41 fædre og deres børn i førskolealderen. Alle forældrene var ressourcestærke. Et lille mindretal af forældrene var skilt, men havde tæt kontakt om barnet.

Forældrene deltog sammen med deres børn i et tre timers besøg på universitetet, der indeholdt flere forskningsrelevante elementer. Bl.a. blev moderen og faderen bedt om — hver for sig — at lege frit med deres barn i 10 minutter. Der var adgang til forskelligt legetøj i rummet, og observationen foregik ved hjælp af videokamera.

Tine Steenhoff gennemgik bagefter videooptagelserne ved at benytte anerkendte koder fra den psykologiske videnskab.

— Det særlige ved studiet er, at undersøgelsen foregik i et observationsmiljø, hvilket giver en åbning for at opdage adfærd, der ikke var kendt i forvejen. Traditionelt har man spurgt til specifikke former for adfærd, siger Tine Steenhoff.

Observationerne blev suppleret af forældrebesvarelser om den følelsesmæssige og sociale adfærd hos små børn samt et spørgeskema om forældres evne til at reflektere over barnets indre verden.

Fædre vil gerne udfordre

Tine Steenhoffs forskning viser at fædre og mødre var lige gode til at være sensitive — det vil sige tune sig ind på barnets behov i deres samvær hver især med barnet. Dog var der unikke aspekter fædrenes ”interaktionsstil”, nemlig at de var mere tilbøjelige til at ville undervise og udfordre deres barn.

”Fædre og mødre er stort set lige gode til at forstå, hvad barnet føler, og hvorfor det handler, som det gør”

— Det er interessant, at selv blandt familierne i studiet, hvor man må forvente en høj grad af ligestilling i omsorgen for barnet, gør mange fædre tilsyneladende noget andet end mødre, siger Tine Steenhoff om resultaterne, som også er offentliggjort i det videnskabelige tidskrift *PLOS ONE*.

I det andet spørgsmål om forældres betydning for børns socio-emotionelle udvikling fandt Tine Steenhoff, at mødre og fædre generelt er lige påtrængende (*intrusive*) over for barnet, men når fædre er påtrængende i mild grad over for barnet, så har det en positiv effekt i den forstand, at det modvirker, at barnet udvikler angst og depression.

— Det er mit yndlingsresultat, fordi det er så overraskende, siger Tine Steenhoff.

En påtrængende forældreadfærd hører inden for psykologien til kategorierne af negativ forældreadfærd med den konsekvens, at barnet forstyrres i regulering af følelser, og det retter problemer indad gennem at trække sig eller udvikle angst, eller det vender problemerne udad gennem vrede, aggression og regelbrud.

— Det kan altså være godt for barnet, når far, til forskel fra mor, er lidt uforudsigelig og skubber lidt til grænserne og i situationen sætter en forældredagsorden. Det strider egentlig imod ideen om indlevende forældreskab, men nogle forskere vurderer, at fordi barnet bliver ’rystet’ en smule, kan det bedre klare lignende uforudsigelige hændelser, når det kommer ud i verden, siger Tine Steenhoff.

Hun tilføjer, at forudsætningen er, at barnets forældre grundlæggende er sensitive i deres omsorg.

Når det gælder forældres refleksive funktion, viser undersøgelsen, at svaret på dette tredje spørgsmål er, at fædre og mødre er stort set lige gode til at forstå, hvad barnet føler, og hvorfor det handler, som det gør. Tidligere forskning har vist,

at fædre kan have en lavere refleksiv funktion, oplyser Tine Steenhoff.

— Fædre er lige så kompetente omsorgspersoner som mødre, og måske kan de bidrage med noget særligt, som er vigtigt for børns psykologiske funktion, siger hun sammenfattende.

Tine Steenhoff håber, at andre forskere bliver inspireret til at se på samme spørgsmål med en større og mere varieret pulje af småbørnsforældre. Selv vil hun nu analysere data fra sit eget studie om, hvad parforholdet betyder for fædres omsorg for deres små børn.

— Hvor vigtig synes mor, at far er i forhold til barnet? Faderens samvær med barnet er måske meget påvirket af opfattelsen i de helt nære omgivelser af hans betydning og kompetencer. Det er der nyere studier, der indikerer, siger Tine Steenhoff.

Omsorgshormoner stiger ved samvær

Netop balancen mellem påvirkning fra samfundets struktur og forventninger på den ene side og biologisk arv på den anden side kan der ventes yderligere fokus på i faderskabsforskningen i de kommende år — også fordi det er relevant i en tid med nye konstellationer af forældreskab. Fx familier med to forældre af samme køn.

Det har længe været kendt, at niveauet af oxytocin — det såkaldte kærlighedshormon — stiger hos nybagte mødre. Professor Ruth Feldman fra forskningscentret IDC Herzliya i Israel har ydermere fundet, at ikke kun mødre, men også fædre får et øget niveau af oxytocin efter at have været i et engageret samvær med deres lille barn.

Professor Marian Bakermans-Kranenburg fra Vrije Universiteit i Amsterdam

har udført det omvendte studie sammen med kolleger, og det tyder på, at fædre, som fik næsespray med oxytocin, bagefter var mere tilbøjelige til at deltage i stimulerende leg med deres lille barn end fædre i en kontrolgruppe.

Oxytocin virker altså begge veje, konstaterer Bakermans-Kranenburg, som forsker i hormonelle forandringer hos vordende forældre og forældre til små børn.

— Mit hovedbudskab er, at jo mere en far involverer sig i faderskabet, desto bedre tilpasser hans fysiologi sig og understøtter hans aktiviteter som far, siger Marian Bakermans-Kranenburg.

Hun har efterfølgende indledt forskning om vasopressin, som i dyreverdenen betragtes som et beskytterhormon. Hun ønsker at finde ud af, om effekten også gælder blandt mennesker, nærmere bestemt fædre.

Hvem udfører kerneopgaver?

Mette Skovgaard Væver siger, at også meget andet af den hidtidige forskning tyder på, at samfundsmæssige kønsroller og kulturelle forventninger er mere bestemmende end biologisk arv for omsorgen for små børn.

— Fædre kan det samme, som mødre kan, fastslår hun og fremhæver forskning af professor Renske Keizer fra Erasmus Universiteit Rotterdam, der viser, at hvis fædre påtager sig nogle af de mere klassiske mødreopgaver i forhold til barnet i dets første leveår, fx tager barnets første sygedag, så har det en positiv effekt på barnets socio-emotionelle udvikling, og dette gør sig særligt gældende for drengebørnene.

En ny analyse fra Arbejderbevægelsens Erhvervsråd viser, at mødre bliver hjemme på to ud af tre af børnenes sygedage.

Institut for Psykologi på Københavns Universitet har indledt et forskningsprojekt, der handler om forældreskabet hos førstegangsførelse. Her bliver deltagere fra 28 danske kommuner bl.a. spurgt til, hvilke glæder og udfordringer de oplever i løbet af barnets første leveår, herunder deres oplevelse af kompetencer og opgaver i forælderrollen.

— Det er en af de største ubekendte, vi står over for i familieforskningen. At få afdækket i detaljer, hvem der gør hvad, og hvad dette faktisk betyder for barnets udvikling. Det gælder også kvaliteten i opgaverne. Og hvad der måske skal til for at bryde med de strukturer, der bliver lagt ned over familien, siger Mette Skovgaard Væver. Resultater fra undersøgelsen kan ventes i 2021.

Chefpsykolog Svend Aage Madsen er også interesseret i indeholdet af det konkrete samvær med barnet.

— Hidtil har mødre haft meget mere tid sammen med det lille barn end fædre i kraft af barselsorloven. Samvær udvikler tilknytning. Med den kommende længere, øremærkede fædreorlov vil fædre få mere tid sammen med barnet og dermed mulighed for mere kvalitet i omsorgen, siger Svend Aage Madsen.

Ifølge den senest tilgængelige opgørelse holder mødre orlov i næsten 10 gange så lang tid som fædre, hvor begge er dagpengeberettigede under orlov. Tallene er fra det daværende Ligestillingsministerium i 2014.

— Det er forventeligt 40.000-50.000 fædre, som vi fra senest 2022 har gående rundt på øremærket fædreorlov. Det er ikke set før i den skala. Hvad sker der så? spørger Svend Aage Madsen.

Spørgsmålet bliver et af hans fremtidige forskningssemner.

Fædreorlov som murbrækker

En udvidet fædreorlov kan blive en murbrækker for fædres mentale engagement i deres lille barn. Det vurderer Philip Hwang, professor i psykologi på Göteborgs Universitet. Han forsker bl.a. i spædbarnspsykologi, udviklingspsykologi med fokus på faderskab og i organisationskultur og ligestilling.

Han siger på baggrund af sin forskning, at arbejdsgivere både i det private erhvervsliv og i den offentlige sektor har været en bremse for, at fædre kan udfylde en forælderrolle på linje med mødre, og at forældrene har accepteret det af hensyn til mandens fortsatte karrieremuligheder og familiens økonomi.

— Der er en forventning blandt arbejdsgiverne om, at en loyal mandlig medarbejder sætter arbejdspladsen øverst, selv om han bliver far. Og forældrene går ud fra, at det ikke er muligt at lave om på dette. De ser det, som om der er vandtætte skotter mellem arbejdsliv og familieliv, siger Philip Hwang.

Han vurderer, at den udvidede fædreorlov vil give fædre et formelt argument til at gå til deres arbejdsgiver og bede om fri til at være sammen med deres lille barn.

— Hvis faderen får mere tid til at være sammen med barnet, vil det ændre på balancen mellem kønnene. Det er et stærkt signal fra samfundet: om, at mødre ikke længere behøver at være eneansvarlige om forældreskabet i forhold til små børn, siger Philip Hwang. ●